

Thus, the system of special military training – summer camps – was an integral part of the educational process in the cadet corps. Its conduct was prepared in advance. The administration of the corps found additional funds, provided material-technical facilities, involved specially trained teachers and officers, educators. From the reports of the teaching staff and memories of cadets can be seen that the summer practical training was of great importance in the training of future officers. During the summer practical training cadets received practical skills that could be used in their future service.

So the whole military-applied education was focused at the formation of highly educated, cultural, professional, well-trained officer, a patriot and defender of the motherland. The quality of applied military training was at a high level, as evidenced by reports of the administration of cadet corps to the main Directorate of military educational institutions.

Key words: *cadet corps, cadets, military schools, summer camps, military training, applied military training.*

УДК 378(09)(477.4/7)37.014.543

А. В. Красуля

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ІСТОРИЧНІ ТРАДИЦІЇ БЛАГОДІЙНОСТІ ТА АКТУАЛЬНИЙ СТАН ФАНДРЕЙЗИНГОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ВИЩІЙ ОСВІТІ УКРАЇНИ

Автором статті схарактеризовано сутність та взаємозв'язок ключових понять дослідження; проаналізовано історичні тенденції та закономірності розвитку благодійності; систематизовано події, пов'язані з меценатством; виокремлено ключові суб'єкти благодійної діяльності в кожен із визначених періодів; обґрунтовано основні етапи генезису благодійності в Україні; з'ясовано актуальний стан фандрейзингової діяльності в національній системі вищої освіти; а також окреслено перспективи розвитку освітнього фандрейзингу, як інструменту диверсифікації джерел ресурсного забезпечення університету в контексті неоліберальної ідеології сучасних освітніх реформ.

Ключові слова: *традиції благодійності, фандрейзингова діяльність, меценатство, філантропія, вища освіта.*

Постановка проблеми. Зростання ролі організацій громадянського суспільства, що здатні допомогти державі у вирішенні соціальних проблем громадян і підтримці науково-дослідних робіт і проектів сприяє розвитку фандрейзингової діяльності в Україні як інструменту диверсифікації ресурсних джерел. В умовах глобалізації, зокрема в контексті неоліберальної ідеології сучасних освітніх реформ, урізноманітнення джерел фінансування є актуальною проблемою управління університетом. Одним зі шляхів розв'язання цієї проблеми ми вбачаємо розвиток фандрейзингової діяльності, що означає вміння покращувати ресурсне забезпечення освітньої, наукової та соціально спрямованої діяльності навчального закладу. Відзначимо, що фандрейзингова діяльність тісно пов'язана з такими поняттями як «благодійність», «благодійна діяльність», «благодійництво», «меценатство», «меценатська діяльність», «філантропія», «фандрейзинг», «фандрейзер», «освітній фандрейзинг». Отже з метою більш точного

розуміння термінологічного апарату дослідження вважаємо доцільним характеризувати сутність ключових понять та з'ясувати взаємозв'язок між ними.

Благодійність, також **доброчинність** – безкорисливе надання допомоги тим, хто її потребує, та не є пов'язаними з благодійником. У християнському розумінні ці терміни означають прояв співчуття до ближнього й моральний обов'язок імущого допомагати незаможному. У стародавні часи релігійно-моральна благодійність обмежувалася милостинею жебракові. Пізніше – безоплатна матеріальна й інша допомога приватної особи, групи осіб, благодійних організацій і установ нужденним, передусім, людям, що перебувають у важкій життєвій ситуації. В Україні XVIII – початку ХХ ст. терміни «добродійність» і «підкування» розумілися як синоніми. У широкому розумінні благодійність – надання безоплатної допомоги [8; 10; 11]. Згідно із Законом України «Про благодійну діяльність та благодійні організації» **благодійна діяльність** – добровільна особиста та/або майнова допомога для досягнення визначених цим Законом цілей, що не передбачає одержання благодійником прибутку, а також сплати будь-якої винагороди або компенсації благодійнику від імені або за дорученням бенефіціара [10]. У ширшому значенні – це дія по наданню безпосередньо чи обслуговуванню допомоги благодійника, як соціально значуща функція, реалізована через впорядкований та визначений законодавством вид діяльності – тому не є синонімом благодійництва та схожа лише за призначенням. Благодійна діяльність часто реалізується через організації відповідного спрямування (фонди, спілки, школи, лікарні, інтернати, вищі навчальні заклади тощо), що є посередниками між благодійниками та безпосередніми набувачами благодійності. **Благодійництво** – добровільна безкорислива пожертва фізичних та юридичних осіб у поданні набувачам матеріальної, фінансової, організаційної та іншої благодійної допомоги. Це діяльність, завдяки якій громадські й приватні ресурси та майно добровільно спрямовуються їхніми власниками для допомоги окремим соціально незахищеним групам людей, вирішення суспільних проблем, а також поліпшення умов громадського життя. Така підтримка надається не тільки біднякам, які живуть у злиднях, а й тим людям (громадським активістам, фахівцям, представникам творчих професій, студентам) та некомерційним і неполітичним організаціям, які відчують нестачу в коштах для вирішення індивідуальних, професійних, культурних, суспільних завдань і життя суспільства. Специфічною формою благодійництва є меценатство.

Меценатство – добровільна безкорислива діяльність фізичних осіб у матеріальній, фінансовій та іншій підтримці набувачів благодійної допомоги. Назва походить від прізвища римлянина Мецената (Мекенат), який був покровителем мистецтв за імператора Августа та другом Горація й інших поетів. Меценатство поширюється на фінансову підтримку закладів культури й освіти, заснування нових театрів, галерей мистецтва, нових

навчальних закладів, підтримку мистецької діяльності акторів, поетів, художників тощо. Українське законодавство визначає **меценатську діяльність** як благодійну діяльність у сферах освіти, культури та мистецтва, охорони культурної спадщини, науки й наукових досліджень [10]. Вона має різні напрями та викликається неоднозначними причинами. Меценат допомагає не стільки людині, скільки тій суспільній ролі, яку вона грає. Він підтримує жебрака геніального художника не тому, що той бідний, а через те, що він художник. Тобто підтримується не сама людина, а його талант, його роль у розвитку культури, науки, мистецтва [7].

Філантропія (грец. philanthropia – φίλέω, «любити» і ἄνθρωπος, «чоловік», «любов до людей») – доброзичливе ставлення до людини взагалі, благодійність, жертвування своїм часом, грошима, репутацією задля благочинності, заступництво нужденних, людинолюбство, безкорислива допомога. У словниках ідеться, що «філантропія» – те саме, що благодійність, тобто це – повні синоніми. З функціональної точки зору з цим важко посперечатися: і те, й інше проявляється як добровільний розподіл приватних ресурсів у інтересах нужденних. Приклади філантропії часто перетинаються з прикладами благодійності, хоча не всяка філантропія є благодійністю, як і навпаки, не всяка благодійність є філантропією [8, 9]. Наприклад, надання безоплатної допомоги тваринам національного парку не можна назвати «любов'ю до людей», тобто філантропією, але можна назвати благодійністю.

Фандрейзинг (fundraising від англ. fund – «кошти»; raise – «добувати») – процес залучення фінансових та інших ресурсів (людських, матеріальних, інформаційних, часових тощо), які організація не може забезпечити самостійно, та які є необхідними для реалізації певного соціального проекту або діяльності в цілому. Важливо розуміти, що фінансування – не єдине, що необхідно для реалізації проектів. **Фандрейзинг** – це також наука про успішне переконання інших у тому, що діяльність вашої організації заслуговує на увагу й підтримку. Організація фандрейзингової кампанії передбачає пошук потенційних джерел фінансування, обґрунтування потреби в коштах і, враховуючи інтереси та мотиви донорів (благодійників, філантропів, меценатів), формування, підтримку й розвиток взаємозв'язків із ними, а також формування громадської думки на користь підтримки діяльності організації. У центрі фандрейзингу стоїть людина – **фандрейзер** або менеджер з фандрейзингу. Успішність залучення коштів багато в чому залежить від того, наскільки він володіє професійними навичками [1; 2; 4; 5; 6; 12; 14]. **Фандрейзингова діяльність** – це комплекс заходів із залучення ресурсів для реалізації некомерційних проектів. В освітньому менеджменті фандрейзинг розглядається як система партнерства комерційного й некомерційного секторів. **Освітній фандрейзинг** – діяльність навчального закладу (або окремого інституційного відділу), що базується на його

унікальній місії та стратегії й використовує ефективні способи отримання ресурсів необхідних для реалізації його проектів, що забезпечують бажану задоволеність дарувальнику (донору / джерелу ресурсів) і має кінцевим результатом зміцнення добробуту академічної громади та суспільства в цілому. Таким чином, нами визначено, що термінологічні поняття дослідження взаємопов'язані між собою, але мають сутнісні контекстуальні й функціональні відмінності.

Аналіз актуальних досліджень. Форми, засоби й методи управління сучасним університетом становлять значний інтерес для педагогів-компаративістів, про що свідчить велика кількість праць американських та українських науковців. Зокрема, в українському науковому просторі проблеми реформування й інноваційного розвитку вищої освіти досліджуються в працях В. Андрущенко, А. Василюк, Б. Гола, М. Згуровського, С. Клепка, О. Козлової, К. Корсака, В. Кременя, О. Листопад, Н. Ничкало, О. Огієнко, П. Сауха, Є. Суліми. Вагомий внесок у розроблення проблем порівняльної педагогіки (американістики) зробили вітчизняні науковці Н. Авшенюк, М. Лещенко, О. Локшина, О. Матвієнко, Л. Пуховська, А. Сбруєва. Історичні аспекти формування благодійницької культури у сфері освіти досліджуються в працях Н. Сейко. Теоретико-практичні засади управління фандрейзинговою діяльністю ВНЗ висвітлено в працях зарубіжних науковців, таких, як: Н. Дрезнер (Noah D. Drezner), У. Ліндал (W. Lindahl), М. Уорс (M. Worth). Однак, попри інтенсивний розвиток упродовж останніх двох десятиліть вітчизняної порівняльно-педагогічної американістики, аналіз наукових джерел дає змогу констатувати, що проблема управління фандрейзинговою діяльністю, що бере коріння в багатовіковій історії благодійництва як України, так і США, у вищому навчальному закладі (ВНЗ) не була предметом спеціальних досліджень.

Мета статті – схарактеризувати сутність і взаємозв'язок ключових понять дослідження, визначити основні етапи генези благодійності в Україні та з'ясувати актуальний стан фандрейзингової діяльності в сучасній національній системі вищої освіти.

Методи дослідження: *метод термінологічного аналізу* забезпечить розкриття сутності досліджуваних понять; *історичний* та *хронологічний методи* дозволять схарактеризувати етапи розвитку благодійності та фандрейзингової діяльності в історичній ретроспективі; *системний* підхід надасть можливість розглянути освітній фандрейзинг, як складний феномен у контексті взаємозв'язку та взаємодії всіх його складових.

Виклад основного матеріалу. У результаті попереднього дослідження сутності фандрейзингу, понятійно-термінологічного апарату та філантропічних мотивів різних благодійників, з'ясовано, що зворотнім боком фандрейзингової діяльності є благодійність. Таким чином, проаналізувавши історичні тенденції та закономірності розвитку

благодійності в Україні, ми простежимо генезу та причини виникнення фандрейзингу в нашій країні.

Аналіз сучасних джерел у галузі благодійницької та фандрейзингової діяльності в контексті вищої освіти дає змогу стверджувати, що розвиток і функціонування благодійності [10; 11] та фандрейзингу [12] в Україні зумовлені впливом складної сукупності культурно-історичних, соціально-економічних, соціально-політичних і професійно-педагогічних чинників. У ході дослідження визначено й теоретично обґрунтовано *основні етапи розвитку благодійності* в Україні, а саме [15, 28–32]:

1) від палеоліту (12–10 тисяч років до Р. Х.) до IX ст. – від первіснообщинного ладу до заснування Київської Русі відбувається зародження благодійності;

2) з кінця IX ст. до кінця XVI ст. – коріння українського меценатства. Від заснування Київської Русі благодійність проявляється на суспільному рівні як соціальне явище;

3) із 80-х років XVI ст. до початку XVIII ст. – епоха українського Відродження. Період заснування й активної діяльності братств, що відкривали школи та лікарні для бідних і утримували їх за власні кошти;

4) XVIII–XIX ст. характеризується всебічним розвитком меценатства у сферах культури й освіти для реалізації особистих інтересів і підвищення своєї репутації в суспільстві;

5) XIX – початок XX ст. – «золота доба» українського благодійництва;

6) з кінця XX ст. до теперішнього часу – період сучасного меценатства, під час якого зароджується нова для України діяльність – фандрейзингова.

Перший етап – зародження благодійності відбувається з часів первіснообщинного ладу до заснування Київської Русі в IX ст. Благодійність на цьому етапі мала вигляд неформальної взаємодопомоги в спільнотах, що стихійно створювалися через необхідність людей кооперуватися з метою виживання. Добровільна форма співпраці породжувала деякі первісні фандрейзингові принципи: турбота про інших, взаємодопомога, обмін ресурсами в натуральній формі тощо. Таким чином, можна стверджувати, що допомога хворим, бідним і убогим – це стародавня традиція та моральний обов'язок слов'янських народів, для яких характерні милосердя й добротність, зумовлені розкішною природою, помірним кліматом, мирним родом занять. Розвитку благодійницьких тенденцій сприяла також християнська релігія з її вченням про людинолюбство та спасіння душі завдяки милостині. Проте витоки філантропічної діяльності знаходяться в самій природі людини, природній схильності до добра, прагненні до підтримки нужденного та обездоленого [15, 28].

Другий етап триває з IX ст. до кінця XVI ст. З часів заснування Київської Русі благодійність проявляється вже на суспільному рівні як соціальне явище.

Найпоширенішою формою благодійності в ті часи була князівська добродійність, що здійснювалась у вигляді роздачі милостині, харчування на княжому дворі, розвезення продуктів містом для нужденних, хворих, саодинок, підтримку церков, розвиток освіти та культури тощо. Поширенню благодійності сприяло хрещення Київської Русі у 988 році. Першим проявом благодійності як державного обов'язку, окрім пожертв заможних осіб, вважається визначення Статутом 996 року князем Володимиром Великим десятини на утримання монастирів, церков, богаділень і лікарень та спорудження першої церкви Св. Василя та Десятинної церкви в м. Києві, духовенство яких зобов'язувалося займатися громадським піклуванням. Ярослав Мудрий заснував школи, бібліотеки й опікувався ними. Покровителями нужденних були також Володимир Мономах, Олександр Невський, Дмитро Донський тощо. Окрім роздачі їжі, грошей і надання притулку бідним, зазначенні князі також сприяли розвитку освіти. Традиції підтримання населення через церкви та поширення освіти продовжували й галицько-волинські та польсько-литовські князі. На даному етапі розвитку благодійності найбільшого поширення набула форма допомоги нужденним переважно від держави, меншою мірою – від приватних заможних осіб [15, 28].

80-ті роки XVI ст. – початок XVIII ст. – **третій етап** розвитку благодійності в Україні. У цей час починають засновуватися й активно діяти братства (у Дрогобичі, Перемишлі, Більську, Холмі, Замості, Бережанах), що відкривали школи й лікарні для бідних та утримували їх власним коштом. Братства відігравали значну роль у політичному й культурному житті суспільства, у боротьбі проти політики національного та релігійного утисків Польщі й католицької церкви в Україні. У 80-х роках XVI ст. було створено перше найвпливовіше Успенське ставропігійне братство у Львові, члени якого розгорнули широку діяльність: придбали друкарню, відкривали школи [13, 92; 3, 161]. Від 1585 року його покровителем став князь Костянтин Острозький, а згодом – князі Вишенські, Ружинські, Потоцькі, а також заможні купці та ремісники, зокрема Костянтин Корн, який заповідав Львівському братству 4 тисячі золотих [3, 161]. Отже, можна стверджувати, що дане явище свідчить про виникнення так званих перших неприбуткових організацій як нової форми допомоги й додаткового джерела ресурсів для нужденних, подібними до яких за своєю природою та функціями були братства [15, 29–30].

Нагадаємо принагідно, що в цей час набуває широкого розвитку меценатство. У XVI ст. найвідомішим своєю меценатською діяльністю був рід Острозьких, Костянтин Іванович Острозький і його молодший син Василь (Костянтин). Костянтин Острозький був заможною людиною та робив щедрі пожертви на храми, спорудив дві церкви у Вільно, в Острозі заснував монастир Святої Трійці, підтримував жертвами Києво-Печерський монастир. Василь (Костянтин) Острозький створював школи по Україні та заснував Острозьку Академію у 1576 році, подарував їй багату бібліотеку та

збудував першу друкарню, для утримання якої передав свої маєтки. Найкращих випускників академії за власний рахунок відряджав продовжувати своє навчання в Європі: у Падуї, Венеції, Варшаві. Українським меценатом і благодійником був випускник Острозької Академії Петро Конашевич-Сагайдачний, один із засновників Київської колегії, що пізніше перетворилася на Києво-Могилянську академію. Він опікувався Київським та Львівським братством, сприяв відновленню шкіл, монастирів, церков і робив значні пожертви цим закладам. Поряд із переліченими іменами варто зазначити ім'я Петра Могили, який у посмертному заповіті передав колегії все своє майно, кошти й цінності – бібліотеку, будинки, дворові місця на Подолі, половину худоби і інвентарю зі свого хутору Непологи, більше 80 тисяч злотих, срібний посуд, свою одягу митрополита і митру, прикрашену сімейними дорогоцінними каменями, хрест і навіть тканини – на одяг студентам і просив берегти колегію як єдину заставу його земного життя. Гетьман Іван Мазепа витратив на будівництво та реставрацію церков, храмів, монастирів суму, що була більша ніж 10 річних бюджетів Гетьманщини. І. Мазепа опікувався літературою, наукою, мистецтвом. У 1701 році Київсько-Могилянський колегіум отримав статус «академії» завдяки гетьману, який постійно виділяв кошти для цього навчального закладу [13]. Родина Розумовських також зробила вагомий внесок в освіту та культуру України [7; 15, 29].

Четвертий етап – XVIII-XIX ст. – характеризується всебічним розвитком меценатства у сферах освіти й культури не лише «за покликом душі», а й для підвищення своєї репутації в суспільстві. На даному етапі вагомий внесок у розбудову культури та освіти зробили численні громадські діячі того часу (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Благодійники четвертого періоду розвитку благодійності [15, 30].

Представник періоду	Доброчинні дії
Дмитро Трощинський	Заснував театр у Кибенцях, побудував палац у місті Кагарлик, заснував бібліотеку, посадив парк, підтримував молодь у здобутті освіти, став одним з ініціаторів видання «Енеїди» І. Котляревського; щорічно платив 1200 рублів сріблом за навчання Гоголя-молодшого в Ніжинській гімназії
Єлизавета Милорадович	Очолювала й утримувала у своїй садибі Добродійне Товариство в Полтаві
Григорій Галаган	Відкрив у Прилуцькому повіті Сокиринське ощадно-позичкове товариство; в 1876 р. склав детальний план початкового навчання, що був прийнятий земством і завдяки якому Прилуцький повіт за кількістю учнів займав в 1870-х і 1880-х роках перше місце в Полтавській губернії; пожертвував садибу в с. Дігтярі для побудови ремісничого училища на 100 чоловік за відділеннями: столярно-токарне, ковальське, слюсарне й модельно-литейне. У пам'ять померлого сина Павла відкрив колегію Павла Галагана у Києві (1871 р.). Це училище існує й сьогодні

П'ятий етап (XIX – початок XX ст.) вважається «золотою добою» українського благодійництва завдяки великій кількості меценатів. Меценатами українського народу в XIX – поч. XX ст. виступили великі підприємці й землевласники, інтелігенція та духовні особи. Особливо було розвинуте благодійництво серед греко-католицького священства, яке стало захисником національної ідеї та плекателем кращих українських традицій. Активізація суспільно-культурної діяльності в Україні через соціально-економічні перетворення, а саме відміну кріпацтва, розвиток ринкових відносин і підприємництва, сприяли зародженню підвалин громадянського суспільства в країні. Благодійники вклали значні кошти в мистецтво, живопис, освіту. Збирали власні колекції, проводили виставки. Наприклад, під час виставки церковної старовини в Петрограді збиралися кошти потерпілим солдатам у Першій світовій війні. Діячі-меценати пропагували мистецькі надбання, поширювали та сприяли розвиткові науки.

У даний період були створені **перші благодійні організації**. Такі діячі як: В. Дідушицький, А. Потоцький, Л. Сапега в 1870 – 1880 рр. заснували у Львові добродійну організацію ім. К. Шайнохи з метою допомоги науковцям і літераторам. У цей час при товаристві святої Терези створювалися добродійні заклади: жіночий виправний дім (1850 р.), швацька майстерня, школа-інтернат для дівчат (1858 р.), шпиталь Св. Софії для бідних дітей (1860–1878 рр.). Благодійники даного періоду активно допомагали школам, лікарням, піклувалися про жебраків, покинутих дітей, безпритульних, глухонімих, людей похилого віку, хворих. Здійснювалися численні пожертви закладам освіти через духовні заповіді, стипендіальні фонди, благодійні організації та земства (див. Табл. 2).

Таблиця 2

Найвідоміші громадські діячі, меценати XIX – початку XX ст. [7]

Представник періоду	Добродійні дії
Скоропадський Іван Михайлович	У 1865 році став головою Прилуцької повітової училищної ради, почав займатися меценатською діяльністю у сфері освіти й науки. У 1867 році заснував пансіон для підготовки народних учителів, учнями цього закладу могли стати тільки сільські діти, кращі випускники сільських училищ. Усі вони були на особистому забезпеченні Івана Михайловича. Згодом меценат заснував перше в місті жіноче початкове училище. За його фінансового сприяння було відкрито безліч шкіл і гімназій. Крім того, саме завдяки Івану Скоропадському, в Україні з'явився один із найкращих дендрологічних парків Європи – Тростянецький парк, куди з усіх кінців світу були зведені екзотичні рослини, дерева й кущі
Родина Ханенків	Підтримували мистецтво, допомогли в заснуванні Київського художньо-промислового й наукового музею в 1904 році

Тарновський Василь Васильович (молодший)	Сприяв розвитку та фінансуванню культурних ініціатив, зібрав велику колекцію козацько-гетьманської музейної та архівної старовини, створив унікальну збірку Шевченкіади, облаштував могилу Шевченка в Каневі
Родина Симиренків	Спорудили лікарню на 150 ліжок, шестикласну школу, театр, у 1830 році годували десять тисяч селян, передавали одну десяту своїх доходів на розбудову української культури, фінансували журнали «Україна», «Рада», матеріально підтримували М. Драгоманова, М. Коцюбинського та інших митців
Харитоненко Іван Герасимович	Виділяв значні кошти на благодійність. Завдяки йому було побудовано Сумський дитячий притулок, гуртожиток для студентів Харківського університету, Харківське духовне училище, Сумське духовне училище, кілька церков, лікарня

Крім того, меценати Ніколай Терещенко, Євген Чикаленко, Олександр Тульчинський, а також діячі, які жили на землях, що підлягали Австрійському королю: Павло Потоцький, родина Рильських, Давид Сігалов, Володимир Косовський пропагували свої надбання, поширювали наукові знання, утворювали благодійні фонди, таким чином, робили великий внесок у розвиток і підтримку культури благодійності та освіти на початку й у середині ХХ ст. [15, 30–31].

Шостий етап розвитку благодійності розпочався в кінці ХХ ст. – на початку ХХІ ст. та триває до теперішнього часу. Основним здобутком періоду є зародження нової для України діяльності, а саме сприяння отриманню благодійної допомоги – фандрейзингу. Великий внесок у різноманітні сфери сучасної України зробили: Галина Підпригора, Яків Бердичівський, Олександр Брей, Віктор Пінчук, Олександр Фельдмана, Сергій Тарута, Дмитро Андрієвський, Ігор Воронов, Яків Рогалін (у 2002 році заснував Благодійний фонд «Доброта», переміг у міжнародному конкурсі інновацій у фандрейзингу) та ін.

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки, громадянського суспільства та соціальних ініціатив, благодійність набула великого розмаху у вигляді меценатства й підтримки через надання грантів, пожертв, матеріальних, інформаційних ресурсів тощо [8]. Поширення благодійності та набуття нею форми організованої діяльності сприяло виникненню фандрейзингу, як науки про планування й упорядкування дій, що допоможуть організовано діяти як меценатам, так і бенефіціарам [15, 31–32]. Оскільки досвід українського фандрейзингу, незначний, тому доцільно вивчити прогресивний американський досвід розвитку фандрейзингової діяльності, зокрема в державних університетах та окреслити можливості його використання в умовах реформування системи вищої освіти України на національному, регіональному й інституційному рівнях, що й буде зроблене в наших подальших наукових розвідках.

Актуальний стан та перспективи розвитку фандрейзингу в Україні.

Зростання ролі механізмів громадянського суспільства, що здатні допомогти державі у вирішенні соціальних проблем громадян і підтримці науково-дослідних робіт і проектів державних університетів сприяє розвитку фандрейзингової діяльності в Україні як інструменту пошуку додаткових джерел ресурсів для ВНЗ [4]. При цьому діяльність фандрейзера націлюється не на випрошування грошей, а на розробку комплексу дій, заходів, прийомів у поєднанні з ефективними методами, що вимагає високого рівня володіння знаннями й навичками в багатьох сферах: психології, менеджменті, маркетингу, стратегічному плануванні, зв'язках із громадськістю, проектній діяльності, фінансах, правовому регулюванні тощо [2]. Це передбачає опанування спеціалістом із фандрейзингу системи знань, що можливе у процесі здобуття кваліфікації фандрейзера у ВНЗ.

У сучасній Україні функціонує Інститут професійного фандрейзингу, місією якого є створення середовища для ефективної, прозорої та відповідальної благодійності шляхом встановлення демократичних стандартів практики фандрейзингу. Інститут проводить курси та семінари для кваліфікованого навчання консультантів із фандрейзингу, по завершенню якого учасники одержують сертифікат Європейської фандрейзингової Асоціації та Інституту професійного фандрейзингу.

Важливою перспективою є створення законодавчих умов, що дозволили б розширити можливості фандрейзерів і благодійників. Адже відсутність сприятливого податкового законодавства для розвитку благодійництва; нестабільна система оподаткування; не врегульовані правові проблеми неприбуткових громадських організацій; відсутність інформації щодо цілей соціального проекту та системи оцінки його ефективності, а також професіоналізму в його створенні; відсутність прозорої фінансової звітності некомерційної організації/університету; низький кваліфікаційний рівень управлінських навичок керівників неприбуткових організацій/університету перешкоджає досягненню ефективного результату фандрейзингової кампанії [1; 5; 6].

Подоланню проблем у сфері освітнього фандрейзингу може сприяти вивчення й упровадження зарубіжного досвіду, наприклад, інструментів фандрейзингової діяльності в державних університетах США: проведення загальнонаціональних кампаній, метою яких є заохочення та популяризація благодійності й меценатства у сфері вищої освіти; сприяння успішному розвитку університетських ендавментів, ключовою умовою яких є звільнення від ПДВ; оснащення комп'ютерних систем відділів інституційного розвитку та відділу по роботі з випускниками університету спеціалізованим програмним забезпеченням із фандрейзингу тощо [14; 15, 42–44]. Важливим у цьому плані є поширення знань серед громадян про сутність і переваги фандрейзингу, поінформованість населення через проведення семінарів,

тренінгів, конференцій, випуск інформаційних бюлетенів, впровадження дисципліни «Фандрейзинг» у систему вищої освіти тощо.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок.

Презентоване дослідження не вичерпує всіх аспектів розвитку благодійності в Україні та зародження освітньої фандрейзингової діяльності як суспільного явища. У ході термінологічного аналізу ключових понять дослідження ми намагалися схарактеризувати їх сутність і взаємозв'язок, систематизувати історичні події, пов'язані з меценатством, визначити основні етапи генезису благодійності в Україні й окреслити перспективи розвитку фандрейзингу, як інструменту диверсифікації джерел фінансування сучасної національної системи вищої освіти. На подальше вивчення заслуговує узагальнення перспективного американського досвіду філантропічної підтримки державних університетів, а також досвіду розробки механізмів залучення ресурсів і підготовки професійних фандрейзерів для реалізації соціально значущих проектів у сфері вищої освіти України.

ЛІТЕРАТУРА

1. Артемьева Т. В. Фандрейзинг. Привлечение средств на проекты и программы в сфере культуры и образования / Т. В. Артемьева, Г. Л. Тульчинский. – СПб. : Изд-во Лань, 2010. – 286 с.
2. Брайсон Д. М. Стратегічне планування для державних і неприбуткових організацій / Джон М. Брайсон. – Львів : Літопис, 2004. – 352 с.
3. Гриценко Т. Б. Культурологія : навчальний посібник / Т. Б. Гриценко, С. П. Гриценко, А. Ю. Кондратюк. – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
4. Институт фандрайзинга // Журнал для гражданского общества. – К. : ООО «Ореанда», 2005. – № 5. – 32 с.
5. Комаровський О. В. Фандрейзинг у питаннях, відповідях та цитатах : навч. посіб. / О. В. Комаровський. – Луганськ, 2007. – 54 с.
6. Куц С. Фандрайзинг АВС : посібник для початківців / С. Куц. – К. : Центр філантропії, 2008. – 92 с.
7. Офіційний сайт Общественной организации «Клуб меценатов» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://mecenat-club.org/about/in_ukraine/
8. Офіційний сайт Українського форуму благодійників [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ufb.org.ua/>
9. Офіційний сайт «Мережи громадянської дії в Україні» (UCAN) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ucan-isc.org.ua/ukr/activities/philanthropy/philanthropy_research/
10. Про благодійну діяльність та благодійні організації : Закон України [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 25. – С. 252. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5073-17>.
11. Стан розвитку благодійності в Україні – 2011. Річний звіт / Асоціація благодійників України, за підтримки ІАЦ «Громадський простір», ІА «RegioNews». – К., 2012.

12. Стан розвитку організаційного потенціалу громадянського суспільства в регіонах України. Дослідження організаційної самодостатності (практики фандрайзингу) організацій громадянського суспільства [Звіт]. – К. : Центр філантропії, 2008. – 29 с.
13. Субтельний О. Історія України : підр. / О. Субтельний. – К. : Либідь, 1993. – 720 с.
14. Фандрайзинг : навч. посіб. – Центральноукраїнський регіональний навчальний центр. Партнерство громад фундація «Україна–США» (USAID), 2003. – 95 с.
15. Фандрайзинг [текст] : нав. посіб. / Чернявська О. В., Соколова А. М. – К. : «Центр учбової літератури», 2013. – 188 с.

РЕЗЮМЕ

Красуля А. В. Исторические традиции благотворительности и актуальное состояние фандрайзинговой деятельности в высшем образовании Украины.

Автором статті охарактеризована сутність і взаємозв'язок ключових понять дослідження; проаналізовані історическі тенденції і закономірності розвитку благотворительности; систематизовані події, пов'язані з меценатством; виділені ключові суб'єкти благотворительной діяльності в кожному з визначених періодів; обґрунтовані основні етапи генезису благотворительности в Україні; вияснено актуальне становище фандрайзинговой діяльності в національній системі вищого освіти; а також намечені перспективи розвитку освітнього фандрайзинга, як інструмента диверсифікації джерел ресурсного забезпечення університету в контексті неоліберальної ідеології сучасних освітніх реформ.

Ключевые слова: *традиції благотворительности, фандрайзинговая діяльність, меценатство, філантропія, вище освітнє.*

SUMMARY

Krasulia A. Historical traditions of philanthropic giving and fundraising practices in higher education of contemporary Ukraine.

The American system of higher education is admired around the world, both for its quality and diversity. Despite criticisms that are sometimes directed toward U.S. universities, they are regarded as models by many institutions elsewhere around the world. Ukraine is undergoing a dramatic transition in its higher education system. Previously reliant entirely on the government, Ukrainian universities now face declining government funding and are being encouraged to develop alternative sources of support. At the same time, strengthening higher education is viewed as a critical national strategy for growth in a global economy based on information technology. In this time of change, many universities are seeking to emulate higher education in the United States, especially with regard to the development of philanthropic support. Ukraine has also got deeply rooted giving traditions, which we find useful to understand in order to determine how or whether to adapt successful national practices, combined with progressive American experience, to our contemporary situation in higher education. Thus, the following paper introduces definitions of the key terms used in the research, and analyses their etymology as well as the way they relate to each other in an integrated whole. The establishment of common definitions is a criterion of science. The fields of institutional advancement and educational fundraising have yet to achieve such commonality, and although the paper does not resolve that problem, it offers some important distinctions. In the paper the author provides an overview of the historical tendencies and models of philanthropic giving in Ukrainian society that shed the light on why people give and on the factors and processes that influenced that behavior. Moreover, the timeline of key philanthropic events in Ukraine that refer to patronage of education and culture, beginning with the Paleolithic age up to the present days, is compiled; and the list of benefactors, set in their social context, in each of the specified periods is presented in the

paper. Furthermore, the paper places contemporary educational fundraising in the context of history. It is not only a history of philanthropy, but rather a brief history of organized fundraising in Ukraine. Eventually, the focus is on the actual state of fundraising practices in the national system of higher education. The evolution of the professional field and the prospects for the development of educational fundraising as a tool to diversify sources of extramural support for university, in the context of neoliberal ideology of modern educational reforms, are discussed.

Key words: *philanthropic giving traditions, fundraising practices, higher education.*

УДК 378.1:7(091)(477)«18/19»

Л. О. Синишин

Інститут мистецтв

ДВНЗ «Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника», м. Івано-Франківськ

СТАНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ-ПРОМИСЛОВОЇ ОСВІТИ ГАЛИЧИНИ (КІНЕЦЬ ХІХ – ПЕРША ПОЛОВИНА ХХ СТОЛІТТЯ)

У статті висвітлено особливості становлення художньо-промислової освіти на Галичині в хронологічних межах кінця ХІХ – першої половини ХХ століття. З'ясовано вплив європейської суспільної думки на розвиток ремісничо-мистецьких шкіл. Розкрито тенденції розвитку народного мистецтва на Галичині та входження його в європейський художній простір. Узагальнено передумови, що визначили поступ художньо-промислової освіти галицького краю.

Ключові слова: *художня-промислова освіта, художньо-промислова школа, європейська мистецька освіта, народне мистецтво, художня школа.*

Постановка проблеми. Інтеграція сучасної освіти в європейському просторі, розбудова вищої професійної освіти на спільних стандартах актуалізує проблему вивчення тих здобутків, що мали місце на теренах України в різні історичні періоди.

Становлення й розвиток художньо-промислової освіти на західних землях України відносимо до кінця ХІХ – початку ХХ століття. Значущість історико-педагогічного дослідження окресленої проблеми полягає у виявленні соціально-економічних, педагогічних особливостей у структурі освіти, що мала європейські корені. Землі сучасної Галичини в різні роки входили до складу Австро-Угорської імперії, Речі Посполитої. Тому розвиток мистецької освіти в ці роки розглядаємо в освітньому просторі європейських країн.

Потужний розвиток промисловості, інфраструктури (залізних доріг), розбудова міст, що ставали культурно-освітніми центрами, створювали передумови щодо розвитку художньо-промислової освіти. Потреби суспільства у кваліфікованих і освічених робітниках визначали стратегії розвитку професійних навчальних закладів художньо-мистецького спрямування.

Аналіз актуальних досліджень. Різні проблеми художньо-промислової освіти є предметом вивчення як зарубіжних, так і вітчизняних учених. Зокрема, деякі аспекти фахового художньо-промислового навчання дос-